

De Zeeuwse Prikkebeen

19^e jaargang no. 2, augustus 2011

Informatie over de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland

De Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland is een zelfstandige natuurclub die zich inzet voor behoud en herstel van de vlinder- en libellenfauna in Zeeland. Dit gebeurt door onderzoek, voorlichting en educatie.

De Zeeuwse Prikkebeen is de nieuwsbrief van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland en verschijnt 3 keer per jaar. Daarnaast verschijnt soms een overzicht van de waarnemingen (uitsluitend en gratis voor de waarnemers).

Voorzitter: Peter Geene, Halve Maanstraat 57, 4356 BN Oostkapelle
telefoon 0118-584467, famgeene@zeelandnet.nl

Secretaris: Henny Waanders, Donkerstraat 42, 4463 VW Goes
telefoon 0113-270436, secretaris@vlinlibzeeland.nl

Penningmeester: Vacant

lid: Ralf Joosse, Nieuwlandseweg 3, 4389 VA Rithem
telefoon 06-51535257 aucuparia@zonnet.nl

lid: Henk Wagenaar, Voorburcht 16, 4421 EN Kapelle
telefoon 0113-343987, henkw16@tele2.nl

Activiteitencoördinator: Vacant

Contactpersonen regio's:

Walcheren: Anton Baaijens, Grote Abeele 40, 4388 VW Oost-Souburg
telefoon 0118-635563, famba@zeelandnet.nl

Noord- en Zuid-Beveland: Henk Wagenaar, telefoon 0113-343987
henkw16@tele2.nl

Schouwen Duiveland: Vacant

Oost-Zeeuws-Vlaanderen: Joop de Bakker (Insectenwerkgroep de Steltkluut)
telefoon 0114-690482, jdbakker@zeelandnet.nl

West-Zeeuws-Vlaanderen: Anna Almekinders (Vlinderwerkgroep West-Z-VI)
anna.almekinders@net.hcc.nl

Redactie: Henny Waanders (zie boven)
Angelique Belfroid, Dorpsstraat 50, 4352 AD Gapinge,
a.belfroid@zeelandnet.nl

Versturen Prikkebeen: Mineke de Feiter, Esdoornstraat 15, 4431 DH 's
Gravenpolder, mdef@xs4all.nl

Kopij inleveren: 15 februari / 15 juli / 15 november bij Henny Waanders

Contributie en giften op: Postbanknummer 0140442

t.n.v. Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland, Duinstraat 19, Koudekerke.

Contributie: leden €10,- donateurs minimaal €12,50

Website: <http://www.vlinlibzeeland.nl>

Er is een e-mail-discussiegroep over vlinders en libellen in Zeeland:

VLZEE@yahoogroups.com. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij Floor Arts
arts@zeelandnet.nl.

De Prikkebeen en de Digitale prikkebeen zijn bedoeld voor betalende leden en donateurs. Om die reden is kopiëren zonder toestemming niet toegestaan.

ISSN: 2210-225

Inhoud

Van de secretaris.....	1
Betalingsverzoek.....	1
Excursie Schotsman 14 mei 2011.....	2
Grote vossen op Walcheren	4
Bedreiging Gaffelwaterjufferpoel	6
Excursie Plateaux- Hageven 6 augustus 2011.....	8
Libellen kijken in Zeeland (2)	11
Meidoornspanners bij Dishoek.....	17
De lepidopterologische betekenis van de Schouwse duin- en vroongronden. Tandvlinders deel 7.	19
Persbericht	21
Een Grote- of een Kleine vos	22
Activiteiten programma 2011.....	23

Van de secretaris

Henny Waanders

Wij willen onze activiteiten aan meer inwoners van Zeeland bekend maken en zijn daarom op zoek naar een PR-medewerker die o.a. contacten gaat onderhouden met de pers.

Er staat ook nog een vacature open voor activiteitencoördinator. Iemand, die in samenwerking met het bestuur, invulling wil geven aan onze activiteiten.

Inlichtingen bij Henny Waanders

Betalingsverzoek

Gewoonlijk doen wij bij het versturen van de Prikkebeen in het voorjaarsnummer een betalingsverzoek voor de contributie en/of donatie. Dit voorjaar is daar niets van terecht gekomen waardoor velen hun bijdrage nog niet hebben overgemaakt.

Indien u uw contributie en/of donatie nog niet heeft overgemaakt, vragen wij u dit op korte termijn alsnog te doen.

Excursie Schotsman 14 mei 2011

Tekst en foto's: Henk Wagenaar

Daar stonden we dan: gewapend met camera's, vlindernetten, verrekijkers, notitieboekjes, zonnebrillen, zonnehoeden en petten. Klaar voor de excursie op de Schotsman. Het was al weer enkele jaren geleden dat we daar voor het laatst geweest waren met een excursie. Bijna 20 personen hadden zich verzameld, iets wat al lange tijd niet voorgekomen was bij een excursie! Het weer was prima, alleen iets teveel wind. We kregen eerst een korte uitleg over het ontstaan van dit gebied door onze excursieleider en boswachter Piet de Keuning. 10 minuten later zagen we bij de nieuwgegraven poel de nodige libellen en vlinders al rondvliegen. Het meest opvallend was echter een kikkervis-processie, iets wat we nog niet eerder hadden gezien. Een

lange sliert kikkervisjes zwom in het ondiepe water, zeker afgekeken van de eikenprocessierupsen.... Hoewel, deze kwamen we op de Schotsman niet tegen. Wel sint-jacobsvlinders, bruine blauwtjes, gewone oeverlibellen, viervleklibellen, azuurwaterjuffers, lantaarntjes, een vuurjuffer en diverse andere soorten. Iedereen kwam aan zijn trekken, want er viel genoeg te

beleven, zelfs voor de boswachter die ook weer veel geleerd heeft die middag.

Natuurlijk was dat wederzijds, want hij wist weer een heleboel meer af van grassen, zeggen en russen waar de meesten van ons geen kaas van gegeten hebben.

Vervolgens liepen we door het bos naar de poelen langs de Veersegatdam.

Onderweg stond een ree ons nog te bewonderen. Had waarschijnlijk nog nooit zoveel vreemd uitgedoste personen bij elkaar gezien.... Het dier keek zijn ogen uit!

Natuurlijk kwamen we niet alleen voor vlinders en libellen maar ook om de onderlinge contacten weer wat aan te halen. Er werd volop gekwebbeld en gekwetterd, de nachtegaal en de zwartkop moesten gewoon moeite doen om er bovenuit te komen! Gelukkig konden sommigen ook van die vogelzang genieten.

Uiteraard kwamen we ook voor de orchideeën, want die zijn ook volop aanwezig in dit gebied. Voordeel is dat de boswachter de soorten goed kent en ze ook weet te staan, zodoende hebben we diverse prachtige en zeldzame soorten kunnen bekijken en fotograferen. Leuk was ook de vondst van de rupsen en poppen van de sint-jansvlinder. Deze soort kom je niet zo vaak tegen, maar hier zat toch duidelijk een populatie. Voor de vlinder zelf was het nog aan de vroege kant. Niet iedereen heeft deze soort gezien, want sommigen haakten halverwege af om diverse redenen.

Na een forse wandeling in een traag tempo konden we rond 5 uur de excursie afsluiten met een welgemeend dankwoord aan de excursieleider. Deze excursie was zeer de moeite waard. Wie niet mee kon: jammer, probeer het gewoon een andere keer. Er staan nog meer excursies gepland. Kijk voor een overzicht op www.vlinlibzeeland.nl. DOEN!

Grote vossen op Walcheren

Jan Goedbloed

Dit voorjaar beleefde vlinderkijkend Nederland een ware invasie van Grote vossen. In Waarneming.nl zijn tussen 20 maart (de eerste) en 31 mei (zo'n beetje het eind van de voorjaarspiek) 42 waarnemingen ingevoerd. Rekening houdend met dubbeltellingen zijn er in die periode 39 exemplaren gezien. Dat is heel wat meer dan in voorgaande jaren in dezelfde periode. Ook Zeeland kreeg zijn deel: dit voorjaar 15 ex.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 *
Nederland voorjaar	2	2	1	6	7	8	1	39
Nederland zomer	1	0	1	3	2	0	1	11
Nederland totaal	3	2	2	9	9	8	2	50

Zeeland voorjaar	0	1	0	3	2	0	0	15
Zeeland zomer	1	0	0	1	1	0	0	4
Zeeland totaal	1	1	0	4	3	0	0	19

Tabel 1. Aantal waargenomen Grote vossen in Nederland en Zeeland (* t/m juli), uit waarneming.nl plus waarnemingen uit tabel 2

De Vlinderstichting bracht op 24 maart, dus al aan het begin van de invasie, een nieuwsbericht uit, met o.a. de volgende tekst:

“De grote vos is officieel verdwenen uit Nederland. Tenminste, de soort plant zich niet meer op vaste locaties voort. Toch zijn er de afgelopen weken een aantal waargenomen.

Grote vossen overwinteren als vlinder. In het vroege voorjaar komen ze tevoorschijn en gaan op zoek naar een partner. Uit de eitjes die in de loop van mei door de vrouwtjes worden afgezet komt in juli de nieuwe generatie. Deze gaan in warme streken in zomerrust, maar in de gematigde streken kunnen ze ook flink gaan zwerven. Jaarlijks worden er in ons land grote vossen gezien, maar nergens komt het tot echte vestiging.”

Vanuit de landelijke gegevens gezien, lijkt dit een juist beeld, maar met de regionale gegevens van Walcheren is de situatie mogelijk anders. Inderdaad zag ik dit jaar wel erg veel Grote vossen op Walcheren, maar ook in vorige jaren zag ik deze soort min of meer regelmatig, zoals te zien is in tabel 2. De eerste waarnemingen heb ik beschreven in ‘Een Grote vos naast de knoflooksaus’ in de Zeeuwse Prikkebeen 2005. De meeste, maar niet alle, van mijn Grote vos waarnemingen hebben hun weg gevonden naar het waarnemingenbestand van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland, en zijn dan ook doorgegeven aan de Vlinderstichting.

2004	2005	2007				2008		2009	2011
26 juli	12 april	5 april	7 april	15 april	19 sep	12 mei	14 juli	20 april	22 april
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

2011									
23 april	24 april	25 april	26 april	29 april	30 april	5 mei	8 mei	5 juli	6 juli
1	3	3	3	3	1	1	1	1	2

Tabel 2. Waarnemingen van Grote vos op Walcheren, door o.a. Jan en Daniël Goedbloed en Cor en Marcel de Bruin.

Het is natuurlijk erg moeilijk te zeggen hoeveel individuen er dit jaar gezien zijn. Ze zijn erg mobiel dus een kilometer is snel afgelegd. Aan de andere kant zijn het niet noodzakelijk dezelfde individuen die op opeenvolgende dagen worden gezien. Zo zag ik op 24 april 3 mooie gave exemplaren tegelijk zitten zonnen. Op 25 april zag ik op dezelfde plek één gaaf exemplaar, terwijl Cor en Marcel de Bruin tegelijkertijd een halve kilometer verderop 2 exemplaren zagen. Op 26 april zag ik er 2 op verschillende plaatsen op verschillende tijden, waarvan één op dezelfde zonplek behoorlijk afgevlogen was. Op 29 april weer 3 stuks op 2 plekken die veel minder afgevlogen waren dan die van éne van 26 april.

Hoeveel er daadwerkelijk tegelijk in het gebied aanwezig waren is zeer de vraag. Ze kunnen eigenlijk overal zitten en een waarneming is eigenlijk een lot uit de loterij. Bovendien gaat de invasie gewoon door, de vlinders trekken verder, of andere vliegen het gebied in en rusten korter of langer uit.

De vlinders zijn soms erg actief en jagen achter soortgenoten aan, soms ook zitten er 2 naast elkaar op dezelfde stam. Balts, paring en ei-afzet zijn niet waargenomen, maar er zijn volop waadbomen in het gebied aanwezig, een enkele Kers en massaal Iep.

Anton heeft al enkele jaren geleden geopperd dat de Grote vos hier mogelijk een kleine populatie heeft. Daarom is besloten om de exacte locatie van de meeste waarnemingen dit voorjaar niet bekend te maken.

De nieuwe generatie van de Grote vos kruipt uit de pop in juni en juli, deze vlinders moeten veel eten om goed door de winter te kunnen komen. Hoewel ik in de eerste week van juli op Walcheren nog enkele Grote vossen heb waargenomen, werd het weer daarna echter koud en regenachtig. Mogelijk zijn de aanwezige vlinders daarom al vroeg in winterslaap gegaan, maar omdat Grote vossen veel moeten eten, is het ook mogelijk dat ze in augustus (en september) nog actief zullen zijn. Ze voeden zich met sap van bloedende bomen en rottend fruit. Ook hier heb ik er één op een bloedende boom gezien in de eerste week van juli. Maar de slechte weersomstandigheden kunnen ook slecht uitpakken voor de nieuwe vlinders, en dan is het maar de vraag of ze wel voldoende hebben kunnen foerageren om de zomer en de winter goed door te komen.

Het is daarom zaak het komend voorjaar weer de ogen goed open te houden, te meer omdat de Grote vos meestal snel vliegend langs een bosrand of zandpad wordt waargenomen. Het is dan ook moeilijk een Grote vos fotografisch vast te leggen, waardoor aanvaarding van de waarneming vaak uitblijft.

Dit jaar heb ik wel geleerd dat ze in het voorjaar graag gaan zitten zonnen op stammen van vrijstaande bomen die door de late middagzon worden beschenen, meest na 4 uur. Als je zo'n plek vindt is fotograferen een makkie. Hopelijk zullen in het voorjaar van 2012 weer van die toch wel wat geheimzinnige mooie grote vlinders worden waargenomen op Walcheren.

Bedreiging Gaffelwaterjufferpoel

Henny Waanders

Half juni verschenen er via de e-mail verontrustende berichten dat de Gaffelwaterjufferpoel in Cadzand-bad gedempt zou worden. Deze poel is de eerste locatie in Nederland waar de Gaffelwaterjuffer is waargenomen en dient dan ook als springplank voor deze soort naar de rest van ons land. Het is dus niet zomaar een poel. Tim Termaat van de Vlinderstichting maakt zich sterk om te proberen deze poel voor de Gaffelwaterjuffer te behouden. Via onderstaande brief is de eigenaar van de poel gevraagd om met de Vlinderstichting in gesprek te gaan.

Het is verheugend dat de eigenaar onlangs aan de Vlinderstichting heeft laten weten hen "in het vervolg graag te willen betrekken en stelt voor in het najaar een ontmoeting ter plekke te regelen". Zie onderstaande brief.

Compagnie het Zoute N.V.
T.a.v. dhr. Philippe Muylle
Prins Filiplaan 53
8300 Knokke-Heist
België

13 juli 2011 | Kenmerk: TV/lva/11036 | Betreft: gaffelwaterjuffer

Geachte heer Muylle,

Graag wil ik uw aandacht vragen voor het volgende. Naar verluidt heeft Compagnie het Zoute plannen om een perceel in Cadzand-Bad nabij Den Brabander (kadastraal perceel Oostburg EC 1413) te ontwikkelen ten behoeve van uitbreiding van diens bedrijvigheid. Op dit terrein is een poel aanwezig waar de zeldzame gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) voorkomt. Juist in deze poel heeft zich in 2007 de eerste Nederlandse populatie van deze libellensoort gevestigd. De dieren hebben zich sindsdien langzaam naar enkele andere plekken in Zeeuws-Vlaanderen verspreid, maar de poel fungeert nog steeds als een belangrijk bolwerk voor de populatie. Daarnaast zijn maar liefst vijftien andere libellensoorten bij de poel aangetroffen. Buiten Zeeuws-Vlaanderen komt de gaffelwaterjuffer in Nederland slechts op één ander locatie voor, in Zuid-Limburg. De poel heeft dus niet alleen een grote waarde voor de Zeeuws-Vlaamse natuur, maar ook voor onze libellenfauna op nationale schaal. Mede hierom oefent deze poel een grote aantrekkingskracht uit op natuurliefhebbers.

Hoewel ik de precieze aard van de plannen van de Compagnie niet kennen, heb ik begrepen dat de poel met de voorgenomen ontwikkelingen zal verdwijnen. Dat betekent ook dat de gaffelwaterjuffer een gevoelige tik gaat krijgen. Ik betreur dat en ben ook van mening dat dit voorkomen kan worden. De poel ligt in een hoek van het perceel, dus bij de inrichting van het terrein moet het toch mogelijk zijn de poel te sparen? Het zou juist fantastisch zijn als u kiest voor een inrichting waarbij de bijzondere waarde van dit element behouden blijft, bijvoorbeeld door de poel op te nemen in een 'landschapstuin'. Daar kunt u mee voor de dag komen! Mocht het om wat voor reden dan ook echt niet kunnen, dan denken we graag mee over andere mogelijkheden om de gevolgen van de ingreep voor de gaffelwaterjuffer tot een minimum te beperken.

Graag bereid om u nadere informatie te verstrekken (neemt u contact op met Tim Termaat: tim.termaat@vlinderstichting.nl; 0317-467346) teken ik,

met vriendelijke groeten,
DE VLINDERSTICHTING

drs. T.J. Verstrael
directeur

Excursie Plateaux- Hageven 6 augustus 2011

Tekst en foto's: Ronald Vermeule

Ronald Vermeule, wie is dat nu weer hoor ik jullie al denken?

Sinds ongeveer een jaartje lid van de werkgroep, nadat ik als beginnend fotograaf plaatsen op internet zocht, om foto's van vlinders te maken kwam ik de site van de werkgroep tegen en na contact met Henny Waanders ben ik lid geworden.

Ik ben 37 jaar, getrouwd, heb twee kinderen en woonachtig in Lewedorp. Zo, tot dusver het voorstellen, nu over de excursie.

In de vroege morgen op Zaterdag 6 augustus was het om 8.15 uur vertrekken richting Eindhoven.

Henny, Henk, Jan en Hannie hadden zich reeds eerder in Kapelle verzameld.

Nog even moesten ze mij bij Roosendaal oppikken gezien ik in Rucphen op vakantie was. Ze gaven nog al wat regen af, maar het weer viel bij vertrek

nog mee wat regen onderweg maar bij aankomst was het droog.

Aangekomen bij bezoekerscentrum 'de Wulp' in Neerpelt (België) werden we voorgesteld aan onze gids Ghis Palmans en Gerda, een Belgische dame, die ook aan de excursie deelnam.

Na toiletbezoek en het insmeren tegen de muggen (wat ons sterk werd aangeraden) stelde Ghis voor om vanaf het Nederlandse deel te starten met de wandeling.

Dus weer terug in de auto en terug rijden naar Nederland, maar nu kwam de regen met bakken uit de hemel en vreesden wij een nat pak.

Maar toen we uit de auto stapten was het gelukkig weer droog.

Als eerste liepen we naar de vloeiveiden. Dit is een weide die al honderden jaren doormiddel van geulen in het gras, bevoeid wordt met kalkrijk water.

Het water loopt van een hoger gelegen sloot door de geulen, het water sijpelt door de grond naar een naast gelegen geul en loopt dan in een lager gelegen sloot waardoor de weide goed bevochtigd wordt met water. Na even op de weide te hebben rondgelopen zagen we het eerste Icarusblauwtje, het Lantaarntje en de Blauwe breedscheenjuffer al rondvliegen. Direct werden de verrekijkers en fotocamera's uit de tassen getrokken en werd er lustig op los geklikt aangestoken door het enthousiast vertellen van Ghis.

Een eindje verder kwamen we de Weidebeekjuffers en nog wat soorten tegen

en zo zijn we de droge heide op gelopen, waar we de Heivlinder tegen kwamen. Deze was zoveel mensen niet gewend en probeerde dan ook aan de vele camera's te ontkomen, maar zo snel was hij niet van ons af.

Want ook al probeerde hij in de barst van een dennenboom weg te kruipen, hij werd toch op de plaat geschoten.

Ook het Heideblauwtje en nog meer Heivlinders kwamen we onderweg tegen.

Na het fotografisch oponthoud moesten we toch echt weer verder lopen en zo kwamen we bij de eerste Klokjesgentiaantjes aan en daar ging het ook om want we wilden maar wat graag het Gentiaanblauwtje op de foto zetten.

Helaas werd ons geduld nogal op de proef gesteld, want hier vlogen ze nog niet rond.

Heideblauwtje ♀

Van hieruit gingen we dwars door het bos, wat niet altijd makkelijk lopen was. Onderweg kregen we nog uitleg over de toetssteen, die de Teuten in vroegere tijden gebruikten, om goud op echtheid te toetsen.

Ook de Kastanjeboleten en Vliegenzwammen kwamen we tegen tijdens de wandeling, die nu langs graasweiden, heide en bos liep tot we bij een vennetje op een pas vernieuwde heide aankwamen.

De aantrekkingskracht naar waterjuffers en libellen werd nu toch al te groot en natuurlijk moest dit vennetje goed onderzocht worden.

Tot grote vreugde herbergde dit vennetje vele soorten juffertjes zoals de Tangpantserjuffer, Gewone pantserjuffers, Watersnuffel en de Zwarte heidelibel.

Gezien het alweer tegen 13:00 uur liep, werd het tijd om een plaatsje op te zoeken waar we de boterhammetjes konden nuttigen.

Ghis vond dan ook een mooi plaatsje, met uitzicht over een groot ven, waar we heerlijk konden genieten van de natuur om ons heen.

Na de lunch gingen we weer verder op pad om ons eerste doel te bereiken.

De Klokjesgentiaantjes kwamen in steeds grotere aantallen voor, in de door Ghis en andere vrijwilligers speciaal aangelegde stroken, om zo het leefgebied van het Gentiaanblauwtje uit te breiden.

Zo kwamen we aan in de vlieggebieden van het Gentiaanblauwtje. Op de knoppen van het Klokjesgentiaantje waren de eitjes nu duidelijk te zien, maar om het blauwtje te zien moesten we

wel wat geluk hebben, want de vliegtijd liep op zijn einde.

In het tweede vlieggebied hadden we dan toch het geluk eerst één en uiteindelijk twee Gentiaanblauwtjes tegen te komen.

Gentiaanblauwtje ♀

Uiteraard zijn we hier nog een tijdje zoet geweest tot iedereen het blauwtje had vastgelegd. Hierna zijn we weer verder gelopen door het gebied waar bij ieder Klokjesgentiaan een stokje stond, zodat de vrijwilligers de planten, de knoppen en het aantal eitjes van het vlindertje kunnen gaan tellen. Klimmend over diverse schrikdraden kwamen we in de buurt van enkele beekjes en

vennetjes, die we moesten oversteken. Hier kwamen de Weidebeekjuffers en Bandheidelibellen ons voor de camera gevlogen.

Aangekomen bij een bruggetje die ons richting het einde van de wandeling zou brengen kwamen we een Levendbarend hagedisje en parende Bandheidelibellen tegen. Ook een oranje gekleurd juffertje (door de vele namen die ik vandaag gehoord heb, ben ik hier de naam toch echt even van kwijt)(*Tengere grasjuffer:red.*) kwamen we tegen, wat toch even moeite kostte om te determineren.

Zo kwamen we aan het einde van onze wandeling weer bij het bezoekerscentrum 'de Wulp'.

Terwijl Henny en Gerda de auto's weer gingen halen konden wij het niet laten om in de tuin van 'de Wulp' nog verder op zoek te gaan en zagen we nog diverse Bandheidelibellen, Blauwe breedscheenjuffers, Oranje zandoogje en zelfs de Koniginnepage kwam voorbij fladderen.

Uiteindelijk sloeg het klok je alweer *Bandheidelibel* ♀

18:15 uur en werd het toch echt tijd om de terugweg te aanvaarden en bij te komen van alle mooie momenten van de dag. Bij deze dan ook een dankwoord naar de organisatie en Ghis.

Voor mij was deze excursie dan ook zeer leerzaam en interessant en degene die er niet bij waren hebben dan ook zeker wat gemist.

Libellen kijken in Zeeland (2)

Henny Waanders

In het vorige artikel van Libellen in Zeeland zijn een paar eenvoudig te determineren soorten libellen besproken. Halverwege de zomer komt er in Zeeland een groep (echte)libellen opzetten waarbij de verschillen iets moeilijker te zien zijn, de heidelibellen.

Bloedrode heidelibel ♂

De naam heidelibel doet vermoeden dat deze groep vooral op de heide voorkomt. Niets is echter minder waar.

Heidelibellen zijn ongeveer even groot als de grotere juffers, maar hun achterlijf is veel dikker waardoor zij een vorser, gedrongen indruk maken.

Als echte libel zijn ze echter veel kleiner dan de meeste andere echte libellen.

De meest voorkomende heidelibellen in Zeeland zijn de Bruinrode, de Bloedrode en de Steenrode heidelibellen.

Daarnaast komen, in veel mindere aantallen, de Zwarte heidelibel, Geelvlekheidelibel en heel sporadisch, de Zwervende heidelibel voor.

Van alle soorten heidelibellen, uitgezonderd de Zwarte heidelibel, hebben de uitgekleurde mannetjes een rood achterlijf.

We gaan wat dieper in op de eerste drie soorten omdat we die het meest zullen aantreffen.

Bloedrode heidelibel ♂

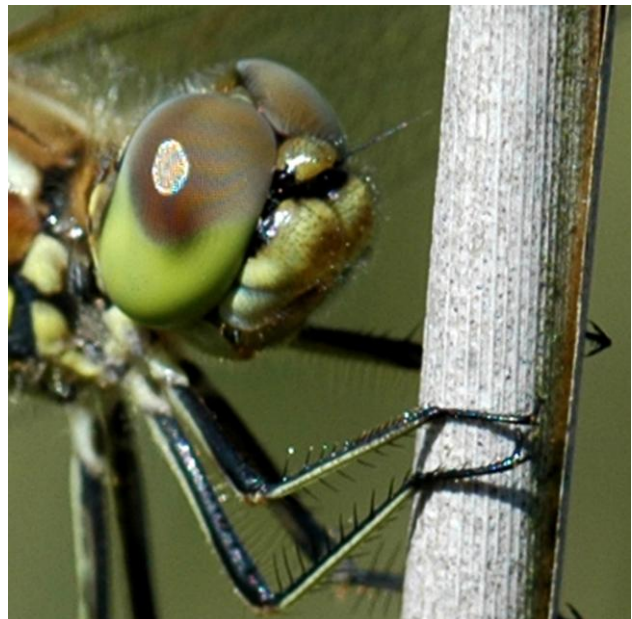

Steenrode heidelibel ♀

Van de Bloedrode-, de Bruinrode- en de Steenrode heidelibel hebben bij zowel de mannetjes als de vrouwtjes, alleen de Bloedrode geheel zwarte poten, de anderen hebben gele lengtestrepen op hun zwarte poten.

Bruinrode heidelibel

Steenrode heidelibel

Het verschil tussen de Bruinrode en de Steenrode heidelibel is wat moeilijker te zien. Hiervoor moet je ze recht in de ogen kijken.

De Bruinrode heidelibellen hebben een zwarte, horizontale streep boven hun voorhoofd. De Steenrode hebben die ook, maar ook nog aan beide kanten een verticale streep naar onder, zodat dit geheel op een omgekeerde U ($\cap$) lijkt.

Steenrode heidelibell ♀

Bruinrode heidelibell ♀

Bij de vrouwtjes is er nog een verschil te zien, de legschede aan het uiteinde van het achterlijf is bij de Steenrode heidelibell scherper, en meer naar onder gericht dan bij de Bruinrode heidelibell.

Geelvlekheidelibell ♂

Veel eenvoudiger is de Geelvlekheidelibel van de andere heidelibellen te onderscheiden. Nu zijn er meer heidelibellen die een gele vlek aan de vleugelbasis hebben, maar geen enkele soort heeft zoveel (oranje)geel aan de vleugelbasis als de Geelvlek heidelibel.

Geelvlekheidelibel ♀

Zwervende heidelibel ♂

Het meest lijkt de Geelvlekheidelibel nog op de Zwervende heidelibel, maar bij

deze soort is de onderzijde van de ogen grijsblauw. Ook heeft deze soort vaak enige rode tinten in de vleugels.

Beide soorten zijn zwervers en komen in wisselende aantalen voor.

Zwarte heidelibel ♂

Dan hebben we nog de Zwarte heidelibel. Dit is eigenlijk de enige heidelibel die bijna uitsluitend op de heide te vinden is, maar toch heb ik een paar jaar terug eenmaal zeven 7 exemplaren op de Hollandsche hoeve bij Goes gezien.

De uitgekleurde mannetjes van de Zwarte heidelibel zijn wel heel eenvoudig te herkennen, geheel zwart dus.

Zwarte heidelibel ♀

De vrouwtjes zijn ook niet zo moeilijk met andere soorten te verwisselen. Op het borststuk bevindt zich een brede, zwarte band met daarin enkele gele vlekjes. Deze hebben de mannetjes ook, maar is dit minder goed te zien.

Ik heb een paar keer het woord “uitgekleurd” gebruikt.
 Libellen krijgen over het algemeen hun uiteindelijke kleur pas na een paar uur tot twee weken. Jonge mannetjes hebben tot die tijd dan vaak de kleur van de vrouwtjes.
 In het in 2007 uitgegeven boek “Libellen in Zeeland” wordt daar op bladzijde 21 dieper op ingegaan.

Bron: Libellen in Zeeland
 Veldgids Libellen KNNV

Meidoornspanners bij Dishoek

Jan Goedbloed

In 2008 vroeg Ralf Joosse me of hij een jaar lang een vlinderval in mijn tuin mocht zetten. En vervolgens kwamen hij en Jan van Belzen in 2009 zo'n twee keer per maand een bak motten uitzoeken, en een bak koffie drinken. Ik schoof graag aan en vond het best leuk, vooral toen we dachten de zeldzame Donkere winteruil gevangen te hebben. Helaas, dat bleek na genitaalonderzoek een foute determinatie, maar dat was wel de aanleiding tot mijn smeeronderzoek in bos en duin van Dishoek.

Zodoende liep ik weer op 22 januari 2011 door het bos, en ik zag op een takje net onder één van mijn smeerplekken twee kleine spannertjes zitten. Ik ging er in eerste instantie van uit dat het Kleine wintervlinders waren. Nog op 9 december 2010 had ik overweldigende aantallen van die soort gezien, 200 tot wel 300 per boom. Een kleine rekensom ($40 \text{ bomen} \times 250 \text{ gemiddeld} =$) leverde een aantal van minimaal 10.000 Kleine wintervlinders, alleen al op de bomen waar ik langs liep.

Toen ik nog iets beter keek bleken de vlindertjes een band op de vleugels te hebben met daarin een donkerder vlek. Ik wist niet hoe variabel Kleine wintervlinders zijn, dus ik ving er voor de zekerheid één in een potje, waarbij de ander wegvloog.

Thuisgekomen keek ik in de Nachtvlindergids, vergeleek het vlindertje met foto's van Kleine winters op Waarneming.nl en het werd me wel duidelijk dat het deze soort niet was. Er zat niets anders op dan in de gids maar alle spannerafbeeldingen langs te gaan. En hoppa, het leek op Meidoornspanner, maar volgens de gids was dat een heel zeldzame soort, die alleen voorkomt in het oosten des lands, en dat leek me toch erg onwaarschijnlijk. Dus maar weer verder gezocht op Vlindernet en Waarneming.nl, en nog eens vergeleken met allerlei foto's. Het leek toch echt wel een Meidoornspanner te zijn, dus ik maakte een paar foto's.

Het volgende dat je dan moet doen, is Anton bellen: "Hoi, Anton, ik denk dat ik iets heel zeldzaams heb gevangen.". Foto gemaild, en ook Anton vond het op een Meidoornspanner lijken, en hij werd meteen enthousiast. We spraken af om de volgende avond samen mijn smeerronde te lopen en goed te zoeken. En tijdens die ronde zagen we wel 30 mannetjes, meest zittend op takjes, sommige vliegend, én 2 vrouwtjes op paaltjes. Er bleek een hele populatie van die beesten te zitten!

Fig 1.
Meidoornspanners in Zeeland in voorjaar 2011. Zwarte cirkels: kilometerhokken met vondsten, lege cirkels: onderzochte hokken zonder vondsten.

We veronderstelden dat Meidoornspanners niet alleen bij Dishoek, maar ook best op andere plekken op Walcheren zouden kunnen zitten. Anton ging aan de slag om een serieuze expeditie op touw te zetten, en ik liep de volgende dag, 24 januari, nog eens extra langzaam mijn ronde met als resultaat 52 mannetjes. Antons zoekexpeditie vond op 25 januari plaats en Kees Los, Erik Sanders, Anton en ik begonnen aan de Joossesweg bij Westkapelle. Daar was geen vlinder te bekennen. Daarna gingen we naar de Duinweg bij Zoutelande, inmiddels aangevuld met Han Reijnhoudt.

En zo scharrelden daar 5 man met lampjes op hun hoofd langs en onder de struiken, schijnend naar omhoog en omlaag, ver in de struiken en dichtbij tussen het gras. En we vonden Meidoornspanners, en je hoorde roepen: “Hier zit er weer één!”, “Hier ook! En nog één! De twaalfde!” “Hier dertien!”. Er werd enthousiast gefotografeerd en geflitst. Dat zag en klonk allemaal erg verdacht, en dan gaat mijn fantasie werken: (Opeens een zware stem) “Zozo, wat doen wij daar?”, “Euh, wij zoeken vlindertjes, meneer de agent.” “Ja, ja, dat zal wel. Jullie zijn er gloeiend bij. Geef die sigaretten maar hier.”

We vonden bij Zoutelande wel 22 mannetjes. We zochten ook nog bij Groot-Valkenisse, maar daar stonden weinig meidoorns, en er zaten dus geen vlinders. De volgende avond vond ik ook nog 12 mannetjes bij Klein-Valkenisse.

Meidoornspanner ♂

Anton werd steeds fanatieker en ging zoeken op Schouwen, maar vond daar geen Meidoornspanners. Ook organiseerde hij een bezoek aan Oranjezon op 8 februari, waar we met wat moeite nog 2 rondvliegende mannetjes konden vangen. Blijkbaar raakte de vliegtijd op zijn eind. Ze vliegen voornamelijk tussen begin januari en half februari, ook bij temperaturen onder nul. Zo vond ik 12 vlinders bij -1 °C op 31 januari 2011.

Al met al betekent het dat er een enorme populatie moet zitten, verspreid langs de hele binnenduinrand van Walcheren.

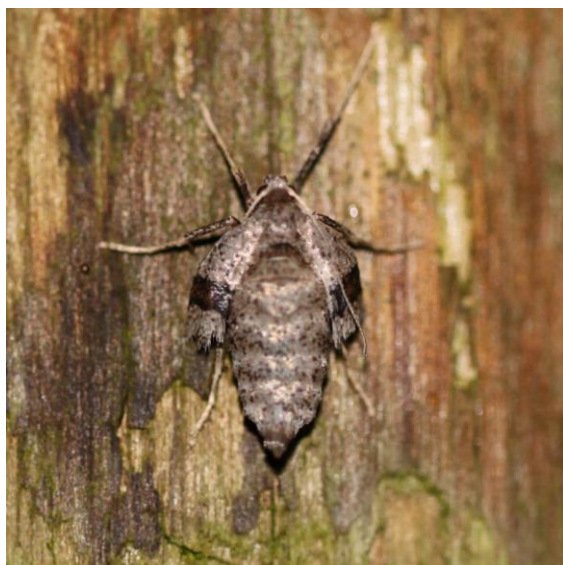
Ook de Vlinderstichting was enthousiast over deze onverwachte populatie en bracht een nieuwsbericht uit, dat ook overgenomen werd door Omroep Zeeland.

Manier van verspreiden

Net als een aantal andere spanners hebben vrouwtjes van de Meidoornspanner sterk gereduceerde vleugels. Verschillende mensen stelden dan ook terecht de vraag: ‘Hoe verspreidt de Meidoornspanner zich?’ Normaal vindt verspreiding plaats doordat mannetjes en vrouwtjes gaan zwerven op zoek naar geschikt leefgebied. Mannetjes zijn hier zelfs niet echt voor nodig,

want de bevruchting kan al plaatsvinden voor de vrouwtjes gaan zwerven.

Meidoornspanner ♀

Een zoektocht op internet (o.a. op het forum van waarneming.nl) leverde het antwoord, namelijk dat kolonisatie van nieuwe gebieden gebeurt door de jonge rupsen die, gezeten op de uiteinden van takjes, een spinseldraad produceren en zich door de wind laten meevoeren. Ze maken dan deel uit van het 'luchtplankton'. In België is genetisch onderzoek gedaan aan de Kleine wintervlinder (ook een soort met ongeveugelde vrouwtjes), waarbij is aangetoond dat genen zich vooral verspreiden van ZW naar NO, met de heersende windrichting mee dus.

Ik verwacht dan ook dat de Meidoornspannerpopulatie van Walcheren ontstaan is uit rupsjes die hier op de zuidwesten wind zijn binnengewaaide, en dus afkomstig zijn uit de kuststreek van West-Zeeuws-Vlaanderen. Het komend voorjaar zal daar goed gezocht moeten worden. Overigens zouden rupsen te vinden moeten zijn door eind mei meidoorns en vooral sleedoorns te kloppen.

De lepidopterologische betekenis van de Schouwse duin- en vroongronden. Tandvlinders deel 7.

Henk Wagenaar

De zevende soort die door Boer Leffef behandeld wordt is: *Pheosia tremula*. De Nederlandse naam is: brandvlerkvlinder. Boer Leffef schreef: "Vrij gewoon". De heer Boot voegt daar aan toe: "Vooral in de buurt van populieren, een van de voedingsbomen van de rups. Twee generaties, een in de voorzomer en een in de nazomer".

Tot zover de summiere beschrijving door Boer Leffef van deze soort.

Kenmerken

De brandvlerkvlinder is een goed herkenbare soort, die echter wel te verwisselen is met een soort die er sterk op lijkt, namelijk de berkenbrandvlerkvlinder. Deze is iets kleiner, maar dan moet je ze echt naast elkaar zien. Het verschil zit 'm vooral in de witte wigvormige streep aan de binnenkant van de voorvleugel. Bij de berkenbrandvlerkvlinder is deze witte streep breder en korter, bij de brandvlerkvlinder is deze langer en smaller. De voorvleugellengte is 22 tot 28 mm.

Voorkomen

De brandvlerkvlinder is een gewone soort die verspreid over het hele land voorkomt. De soort wordt aangetroffen in bossen, populierenaanplanten en windsingels, struwelen, parken en tuinen.

De waardplant is (ratel)populier, wilg en berk.

Levenscyclus, vliegtijd en gedrag

De soort vliegt van half april tot begin september in twee generaties. De vlinders komen op licht. De lichtgroene of lichtbruine rups kan 4 cm. lang worden en heeft op segment 11 een klein bultje met een schuine zwarte streep. Deze is aan te treffen van juni tot september.

De soort overwintert als pop in de grond.

In 2010 werden maar liefst 793 exemplaren geteld in Zeeland (282 waarnemingen).

In 2009 waren die aantallen ongeveer hetzelfde: (745 ex./293 waarnemingen).

Geraadpleegde bronnen:

De lepidopterologische betekenis van de Schouwse duin- en vroongronden, W.J.Boer Leffef, 1977. Uitgave van Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum 1980.

Nachtvinders, veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten; Waring, P. en Townsend, M.

Nachtvinders in Zeeland jaarverslagen 2009 en 2010; Baaijens, A.M. en Joosse, R.

Rupsen van Europese dag- en nachtvinders; Carter, D.J. en Hargreaves, B.
www.vlindernet.nl

Persbericht

Zeldzame libellensoort ontdekt op Beveland.

Op woensdagmorgen 25 mei j.l. kregen de natuurouders van de Kapelse scholen een cursus met rondleiding op een fruitbedrijf in de buurt van Biezelinge. Na een inleidend praatje op het bedrijf vond er een wandeling plaats door de boomgaard. Tijdens de uitleg van de eigenaar van de boomgaard vlogen er diverse libellen rond. Tussen alle aanwezige natuurmoeders was 1 man aanwezig die speciaal oog had voor deze libellen. Op afstand zag hij al dat dit mogelijk een bijzondere libel zou kunnen zijn. Voorzichtig werd de libel benaderd, die heerlijk zat te zonnen op een bloeiende vlierstruik. Snel werd de camera in gereedheid gebracht en kon de libel tot op 1 meter benaderd worden. Tot grote verbazing werd geconstateerd dat deze libel een smaragdlibel was: een nieuwe soort voor de Bevelanden. Nog niet eerder is de smaragdlibel in deze regio waargenomen. De vondst werd gedaan door libellenkenner Henk Wagenaar, bestuurslid van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland. Diverse natuurouders hebben de libel bewonderd, en na 5 minuten vloog deze weer weg. Mogelijk is de smaragdlibel afkomstig uit een poel in de buurt. Libellen leven 1 tot 4 jaar als larve in het water, om daarna uit te sluipen als vliegend insect. De gemaakte foto's zijn ter controle aangeboden aan diverse mensen, die allen de waarneming van de smaragdlibel konden bevestigen. Nu maar afwachten of deze soort zich verder gaat verspreiden over de Bevelanden.

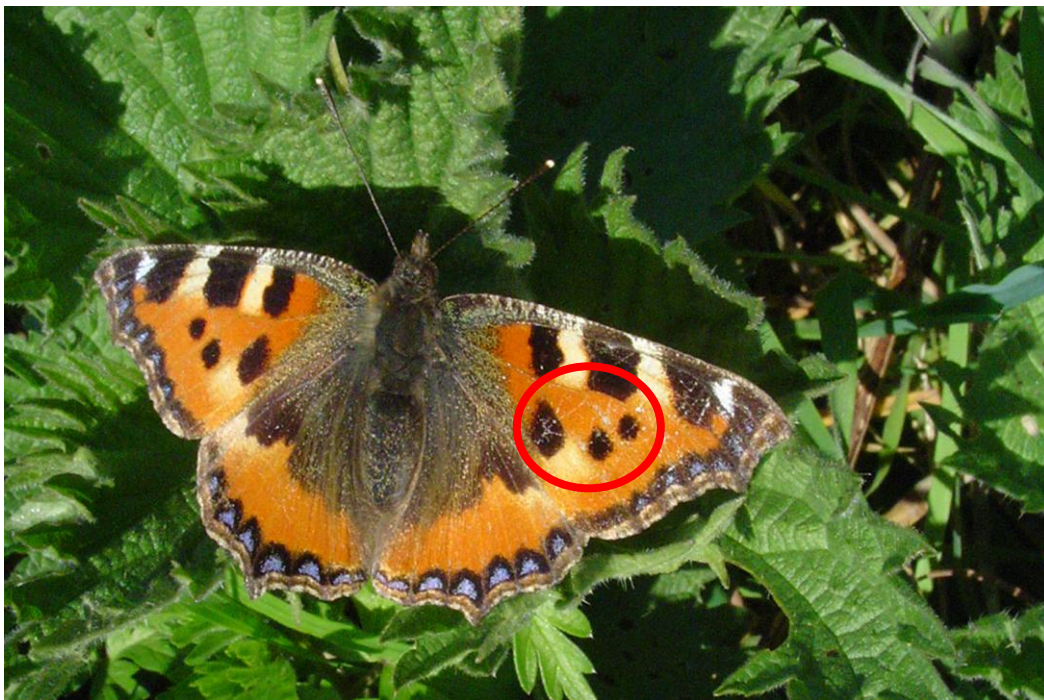
Een Grote- of een Kleine vos

Henny Waanders

Wat is nu het verschil tussen de Grote- en de Kleine vos?

De Kleine vos is zeer algemeen en de Grote vos is zeer zeldzaam.

De belangrijkste visuele verschillen staan onder aangegeven.

De Kleine vos heeft 3 zwarte vlekken binnen de rode cirkel.

De Grote vos heeft 4 zwarte vlekken binnen de rode cirkel.

Activiteiten programma 2011

Door weers- of andere omstandigheden kan het voorkomen dat een activiteit niet door kan gaan. Neem daarom altijd vooraf contact op met Henny Waanders(0113 270 436) of Henk Wagenaar(0113 343 987) of kijk regelmatig op onze website, www.vlinlibzeeland.nl/Activiteiten.

Woensdag 21 september 2011, zal er een “mystery butterfly/dragonfly” avond worden gehouden.

Deelnemers mogen onduidelijke digitale foto's van vlinders en libellen meenemen met kleine aanwijzingen, waarbij geprobeerd zal worden die op naam te brengen. Vooraf zal een korte vergadering worden gehouden.

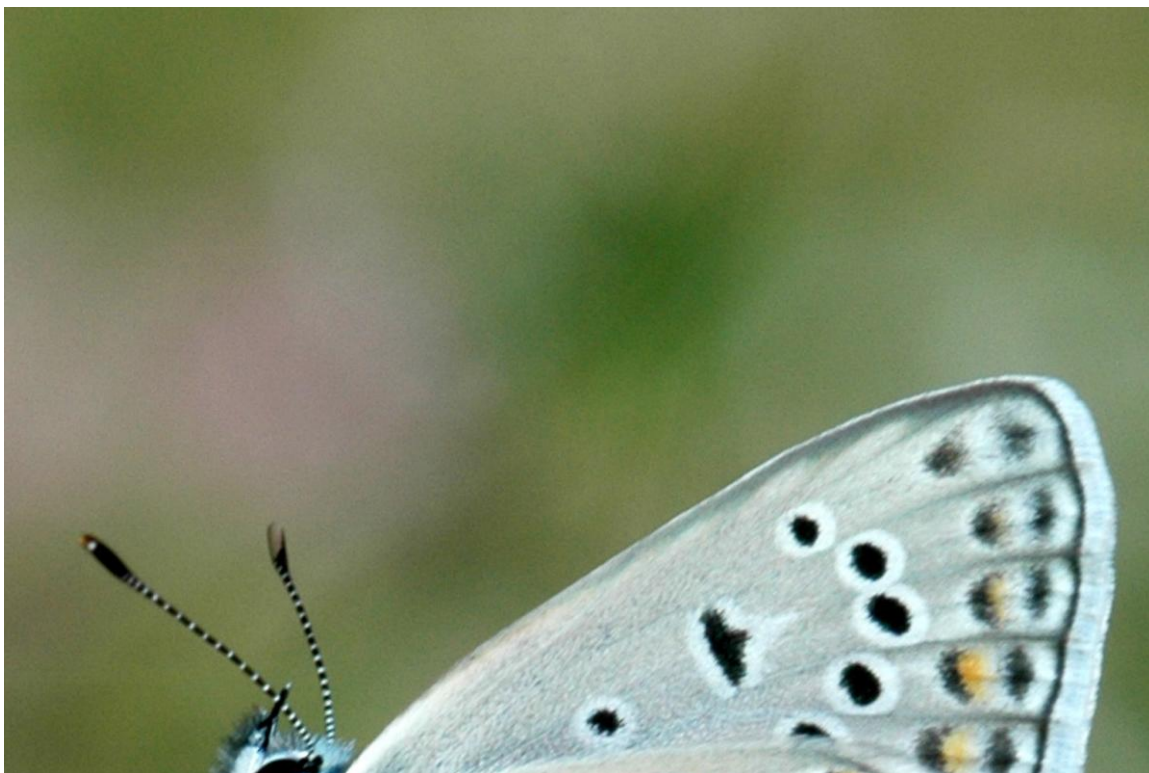
De avond begint om 19:45 uur en zal worden gehouden in de ruimte van de Hollandse Hoeve, Mec de Bevelanden, Kattendijksedijk 23 te Goes.

Woensdag 16 november 2011, Werkgroepbijeenkomst.
Het programma is nog niet bekend.

Wat is dit voor een libel?

En wat is dit voor Zeeuwse vlinder?
Na woensdag 21 september kunt u dit weten.

Redactieadres: Henny Waanders
Donkerstraat 42, 4463 VW Goes

